

ศาสนโฆวท กัณท์ที่ ๕

ธรรมททำให้งาม

พระธรรมสิงหนุรจรยั

R18001

ความงามเป็นสมบัตัที่มนุษย์ต้งองการ คนเรัจมีเครื่งแต่งตัวประดับประดา ด้วยเครื่งอถ้งการต้ง ๆ เครื่งประดับททำให้งามภายนอก ส่วนคิลปวิทยาและ ความประพฤติคือเครื่งประดับภายใน ผู้ซึ่งแต่งตัวด้วยเครื่งประดับภายนอกแต่ไม่มี คิลปวิทยา ก็จงงามชั่วครววไม่ย้งยืน ถ้ามวิชาความรู้คูสง่า แต่ความประพฤตินั้น เสี่ยไม่อจรักษาความสง่านั้นไว้ได้

ความประพฤติจงเป็นไปถูกทงได้ ต้งองอาศัยธรรมคือ ขันติ ความอดทน ไสร้จจะ ความเสี่ยยม เป็นหลัก

ขันติ แปลว่า **ความอดทน** มี ๓ ประการคือ ทนตรากตรำ ทนลำบาก ทนเจ็บใจ

ความอดทนต่อหนาวร้อนลมแดดสั้มผัส เหลือบยุงและสัตว์เลื้อยคลาน หาก มุงประกองบการงานเป็นใหญ่ ไม่พรั่นพริงต่อหนาวร้อน ได้ชื่อว่า **ทนตรากตรำ** คนผู้มีรูปร่างลำสัน มีข้อลำแข็งแรงมีกำลังมาก ย่อมเป็นที่ชอบใจของต้งเองและผู้อื่น ตรงที่สมารถจะทนตรากตรำ เเดินทงได้ไกล และแบกลากภาระอันหนักได้ ไม่มี ไครปฏิบัติธว่าเป็นผลไม่ควรปรารธนา แม้ผู้ที่ไม่ต้งองประกองบการงานหน้าก็ย้งต้งองการ

กำลังกายซึ่งเป็นจุดพาหนะอันแข็งแกร่งที่ใจจะขับให้ดำเนินไปในทางดีหรือชั่ว ใจดีย่อมขับกายให้ประกอบกรหาเลี้ยงชีพโดยชอบ ใจชั่วย่อมขับกายให้ประกอบกรนั้นโดยมิชอบอย่างไรก็ดีกำลังกายเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องมีไว้ จึงต้องมีวิธีฝึกหัดร่างกาย เพื่อจะบำรุงกำลังให้ทนทานตรากตรำทำกิจให้สำเร็จตามหน้าที่ของตนได้ ถ้ามีแต่กำลังกาย แต่ใจย่อท้อ ท้อแท้ต่อหนาวร้อน ก็ไม่อาจทำกิจกรรมให้สำเร็จตามหน้าที่ คนเช่นนั้นนับว่าไม่อดทน เป็นคนเกียจคร้านต้องตามลักษณะที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ในสังคาโลวาทสูตรมีใจความว่า

“คนเกียจคร้านมักอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก เวลาเย็นแล้วยังเข้าอยู่ หิวนัก กระหายนัก แล้วไม่ทำงาน”

คนที่มีลักษณะเช่นนี้ มักทำอะไรไม่สำเร็จลาภยศที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น ที่มีอยู่แล้วก็เสื่อมทรมานไป แต่ถ้ามีขันติก็กำกับอยู่ก็จะข่มใจขับไล่ความเกียจคร้านนั้นเสีย ทนตรากตรำ ทำกิจการให้สำเร็จ ไม่ยอมย่อท้อต่อความยากลำบาก อาจตั้งต้นได้ในลาภยศชื่อเสียงสุขกายสุขใจ ถึงจะเหน็ดเหนื่อยในเวลาทำงาน ภายหลังย่อมได้ผลแห่งความเหน็ดเหนื่อย กล่าวคือกรงานที่ประกอบนั้นสำเร็จด้วยดี ทำให้เกิดปีติโสมนัสความชื่นบาน เพราะนึกถึงกิจการที่ทำมานั้น พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย จึงได้ตรัสผลของบุคคลที่อดทนโดยนิพนธ์พุทธสุภาษิตว่า

“เมื่อผู้ใดทำกิจของบุรุษ ไม่สำคัญว่าหนาวและร้อนยิ่งกว่าหญา ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากสุข ขันติมีลักษณะดังกล่าวมานี้ได้ชื่อว่าทนตรากตรำ”

ความอดทนต่อทุกขเวทนาอันเกิดเพราะเจ็บไข้ด้วยประการต่าง ๆ อย่างแรงกล้า ไม่แสดงอาการทุรุษุรายได้ชื่อว่าทน**ลำบาก**

คนเรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาไม่เลือกว่าท่านผู้ใดเจ็บไข้โรคภัยบีบคั้น แสดงกิริยาแปรผัน ผู้นั้นได้ชื่อว่าไม่อดทน ท่านว่าเป็นผู้หลง เพราะไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะทำใจให้มั่นคง ความอดทนต่อความเจ็บไข้เป็นปัจจัยไม่ให้เสียสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นคุณควรต้องประสงค์ในมรรณสมัย

คนเราเมื่อถึงคราวจำเป็นจะต้องละโลกก็ต้องปล่อยให้เป็นไปตามธรรมดา เวลานั้นถ้ามีสติสัมปชัญญะอดกลั้นทุกขเวทนา ไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัยอันจะมีมาถึง ย่อมทำกิจที่ควรทำในที่สุดได้สำเร็จ เป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์ดังสมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ครั้นเมื่อทรงประชรหนักใกล้จะเสด็จนิพพาน สุภททปริพาชกจะเฝ้าเพื่อรับพระโอวาท ยังทรงอนุญาตให้เฝ้าโดยไม่เห็นแก่ความลำบาก ทรงสั่งสอนให้ได้รับผลตามที่มุ่งหมาย ที่สุดก็ยังมีพุทธพจน์ตรัสสั่งภิกษุทั้งหลายว่า

เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จบริบูรณ์ ด้วยความไม่ประมาท

พระโอวาทนี้สอนให้รู้จักความธรรมดาของสังฆาร มิให้แสดงกิริยาทุรุษุรายในเวลาที่ยังขารนั้นผันแปร กิจอันใดเป็นคุณประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ให้ทำกิจการนั้นให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท พระจริยวัตรของสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นที่ยำจับ

ใจ พระองค์ได้ทรงทำกิจอันเป็นหน้าที่ของพระองค์ให้สำเร็จบริบูรณ์จนถึงที่สุด กิริยาที่ทนต่อความเจ็บไข้ดังพรรณามา ได้ชื่อว่า **ทนความลำบาก**

ความอดทนต่อความหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ มีกล่าวคำเสียดสีเป็นต้น ชื่อว่า**ทนเจ็บใจ** ข้อนี้ได้ชื่อว่าขันติโดยตรง เป็นปัจจัยไม่ให้ประพฤติดีด้วยกำลังโทสะปราบปรามจิตใจไม่ให้ผลุนผลัน ทำให้เป็นผู้หูหนวกใจหนัก ผู้ที่ขาดคุณข้อย่อมเป็นคนผลุนผลันใจเร็วด่วนได้ แสดงกิริยาวาจาเป็นที่หน้าเกลียด อากาโรเช่นนั้นไม่ควรกระทำ เมื่อรู้สึกตัวภายหลังก็จะเกิดความเสียใจ ว่าทำอย่างนั้นพูดอย่างนั้นไม่ดีไม่งามไม่พอดีเลย ไม่ทำไม่พูดเสียดีกว่า จะเห็นความหน้าเกลียดด้วยตนเองความมัวหมองก็จะเป็นมลทินอยู่กับใจไม่รู้จักหาย

ส่วนที่มีขันติอดกลั้นไม่แสดงกิริยาแปรผันในเวลาที่สบอารมณ์อันเป็นที่ไม่พึงใจ ย่อมมีใจชื่นแจ่มอยู่เสมอเป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ดังนิพนธ์ภาษิตของสร้งคดาบส เมื่อแสดงท่าแก่ท้าวสักกเทวราช กล่าวไว้ว่า **บุคคลฆ่าความโกรธได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกในการไหน ๆ ฤๅษีทั้งหลายย่อมสรรเสริญ การละความลบหลู่บุญคุณท่าน บุคคลพึงอดกลั้นคำหยาบที่เขากล่าวของคนทุกประเภท สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวคำอดกลั้นนั้นว่า เป็นคุณธรรมอย่างสูง** ภาษิตนี้อธิบายว่า คนเราจะเศร้าโศกคับใจ ก็ตัวจิตคิดอาฆาตอันเกิดแต่ความโกรธเป็นมูล เมื่อความโกรธไม่มี ความโศกจะมีที่ไหน เพราะสภาพทั้งหลายย่อมเกิดแต่เหตุ ไม่มีเหตุ ผลก็ไม่มี เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าววว่า **ฆ่าความโกรธได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก**

ความลบหลู่บุญคุณที่เขาทำไว้แก่ตน คือความเป็นคนอกตัญญู เป็นเครื่องหมายของอสัตบุรุษ มีอยู่ในผู้ใดย่อมเป็นมลทินแก่ผู้นั้น ทำให้เป็นคนมัวหมอง

น่าเกลียดทั้งทางโลกและทางธรรม ให้ละเสีย พึงบำรุงอัธยาศัยให้ตั้งอยู่ในคุณธรรม คือความเป็นผู้รู้อุปการคุณที่ท่านทำไว้แล้วแก่ตน แม้นิดหน่อยก็ไม่ลืม เมื่อมีโอกาสก็ทำบุญคุณของท่านให้ปรากฏ กล่าวคือทำการตอบแทนตามที่ตนจะทำได้ นี่เป็นลักษณะของสัตบุรุษ เป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์ ทั้งในพุทธกาลและนอกพุทธกาล ตัวอย่างดังในภาษิตนี้ คนเรามีคุณสมบัติต่าง ๆ กัน สูงกว่ากันโดยชาติสกุลก็มี ทรัพย์สมบัติก็มี ยศศักดิ์บริวารก็มี ความรู้ความสามารถก็มี เพราะฉะนั้นจึงสูงกว่ากันเป็นชั้น ๆ ตามโลกนิยม สูงกว่าก็มี เสมอกันก็มี ต่ำกว่าก็มี

ในเหล่าคนนั้นมีอัธยาศัยและความประพฤติไม่เสมอกันคนชั้นสูงมีเมตตา กรุณาแก่ผู้น้อยก็มี กตขี้ด้วยอำนาจก็มี คนเสมอกันประพฤตีสมาเสมอเสมอกันก็มี คอยเอาเปรียบแก่กันก็มี คนชั้นต่ำที่เสี้ยมเจียมตัวก็มี ที่หยาบคายก็มี เพราะฉะนั้นต้องมีความอดทนต่อคนทุกชั้น

อดทนต่อโอวาทของคนชั้นสูง ย่อมทำตนให้เจริญด้วยความรู้และความประพฤติ แม้ถึงกตขี้ด้วยอำนาจ อดทนไว้ได้ก็ยังคงเป็นคุณรักษาตนเองให้พ้นภัย

อดทนต่อความบีบคั้นของคนที่เสมอกันก็นับว่าดี เป็นทางป้องกันมิให้เกิดวิวาทะหว่างกันได้ เมื่อเขาเห็นความดีของตนก็จะเกิดความเลื่อมใส รู้สำนึกตนกลับเป็นคนดีได้ เช่นนั้นชื่อได้ว่าได้ชัยชนะอย่างประเสริฐ ต้องตามพุทธภาษิตที่ตรัสสอนไว้ว่า **พึงชนะความไม่ดีของเขาด้วยความดีของเรา**

อดทนถ้อยคำที่กล่าวล่วงเกินของคนที่ต่ำกว่า ซึ่งไม่มีหนทางที่จะต่อสู้ได้ มีผลดีทุกอย่างประเสริฐสุด เหตุฉะนั้นท่านจึงสอนไว้ว่า **พึงอดทนถ้อยคำที่กล่าวล่วงเกินของคนทุกประเภท**

ความอดทนมีผลดีทุกอย่าง แต่จะนับว่าเป็น ชั้นดีความอดทนอดกลั้นนั้น ต้องอดได้โดยใจที่เป็นธรรม ไม่ใช่เพราะความกลัว ผู้ใดถูกเขาดูหมิ่นด้วยแสดง อากาารทางกายหรือกล่าววาจาหยาบช้า ได้ความเจ็บใจ แต่ไม่อาจทำตอบเขาได้ด้วย ประการใดประการหนึ่ง จำเป็นต้องนิ่ง ผู้นั้นไม่ได้ชื่อว่าประกอบด้วยชั้นดี คือความ อดกลั้น หากผู้ใดถูกดูหมิ่นเช่นนั้น แม้นสามารถทำตอบเขาได้ แต่อดกลั้นไว้ด้วย ความคิดเห็นโดยอุบายที่ชอบ ผู้นั้นได้ชื่อว่าประกอบด้วยชั้นดี เป็นที่สรรเสริญของ นักปราชญ์ พึงเห็นตัวอย่างดังตำนานที่ท่านเล่าไว้

ครั้งเกิดสงครามระหว่างเทวดากับอสูร พวกเทวดาได้ชัยชนะ ควบคุมนำท้าว เวปจิตติสุรินทร์ไปส่งสำนักท้าวสักกเทวราช เธอดำและปรามาสด้วยถ้อยคำหยาบคาย ต่างๆท้าวสักกเทวราช ผู้มีชัยชนะไม่ทรงนำถ้อยคำนั้นไว้ในใจ เพราะท้าวเธอมี อหิยาศัยมั่นคงในชั้นดีใสรัจจะมานาน ครั้งนั้นมาตลีเทวบุตรคิดว่า ท้าวสักกเทวราชนี้ อดทนคำหยาบนี้ได้เพราะกลัวหรือประกอบด้วยชั้นดีความอดกลั้น จึงกราบทูลถาม เนื้อความนั้น ท้าวเธอตรัสตอบใจความว่า **เราอดทนต่อท้าวเวปจิตติ ไม่ใช่เพราะกลัว ไม่ใช่เพราะสู้ไม่ได้ ประโยชน์ใดจะยิ่งกว่าชั้นดี ไม่มี ผู้ใดเป็นผู้มีชั้นดีเป็นกำลังย่อมอดทนอดกลั้นต่อคนทรพลง ได้เป็นนิตย์**

ทางพระศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลายก็ทรงสรรเสริญโดย ประการต่างๆ แม้พระองค์เองก็มั่นคงในคุณข้อนี้ แม้ถูกเขาตำ เขาบริภาษสักเท่าใด ก็ทรงแนะนำสั่งสอนเขาให้ได้บรรลุมรรคผลเป็นอันมาก ความอดทนมีลักษณะ ดังกล่าวมานี้มีชื่อว่า **ทนเจ็บใจ**

ขั้นที่ ๓ ประเภท ดังกล่าวมานี้ให้ผลดีคือ

ความทนตรากตรำ ย่อมเป็นปัจจัยให้ทำงานสำเร็จ ได้ทรัพย์สมบัติ ยศศักดิ์ชื่อเสียง เป็นผลบำรุงตนและหมู่คณะให้รุ่งเรืองไพศาล

ความทนลำบาก ย่อมเป็นปัจจัยมิให้เสียดสีสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นคุณควรต้องประสงค์ในเวลาจำเป็น

ความทนเจ็บใจ ย่อมเป็นปัจจัยมิให้ประพาศติผิดพลั้งด้วยกำลังโทสะ สกัถ์กัณกายวาจามีให้แสดงกิริยาแปรผัน ซึ่งเป็นอาการน่าเกลียดน่าอาย

การรักษา มารยาทให้เรียบร้อย ได้ชื่อว่า **โสรัจจะ** พุทธสันฑ์คือ **ความเสงี่ยม** ข้อนี้ต้องมีเป็นคู่กัน ถ้ามีแต่ความอดทนอย่างเดียวไม่รู้จักรักษา กิริยามารยาท กายวาจาก็จะไม่เรียบร้อยต้องตามความนิยม เมื่อมีโสรัจจะเข้ากำกับ คู่กัน ย่อมทำให้งามทั้งภายในและภายนอก แม้สาธุชนก็ยึดธรรมข้อนี้เป็นหลัก ต้องทนตรากตรำทำกิจให้สำเร็จตามหน้าที่ของตน เวลาเจ็บไข้ไม่ทำใจเสาะ ต้องอดทนทำใจให้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ จึงจะถูกต้องตามลักษณะของสาธุชน ท่านต้องเป็นผู้อดกลั้นต่อถ้อยคำที่แสดงหุ ไม่ทำใจมให้ผลุนผลันในเมื่อยังไม่ถึงเวลา ซึ่งเป็นกิริยาทำให้เสียการ ต้องเป็นผู้รักษากายวาจา รักษา มารยาทให้ให้ถูกต้องตามวินัยของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะบำรุงตนและหมู่คณะของตนให้รุ่งเรืองไพศาลเป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์ทั้งทางโลก และทางธรรม ดังพรรณนามา

งามด้วย

จะเป็นใครก็ตาม เมื่อเกิดความโกรธ ความงามจะ
ด้วย

และยิ่งขาดธรรมะ คือ ขันติ ไสรัจจะ แล้วจะหมดงามทันที